

Հայկական գիտահետազոտական հանգույց Armenian Research & Academic Repository

Սույն աշխատանքն արտոնագրված է «Ստեղծագործական համայնքներ
ոչ առևտրային իրավասություն 3.0» արտոնագրով

**This work is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial
3.0 Unported (CC BY-NC 3.0) license.**

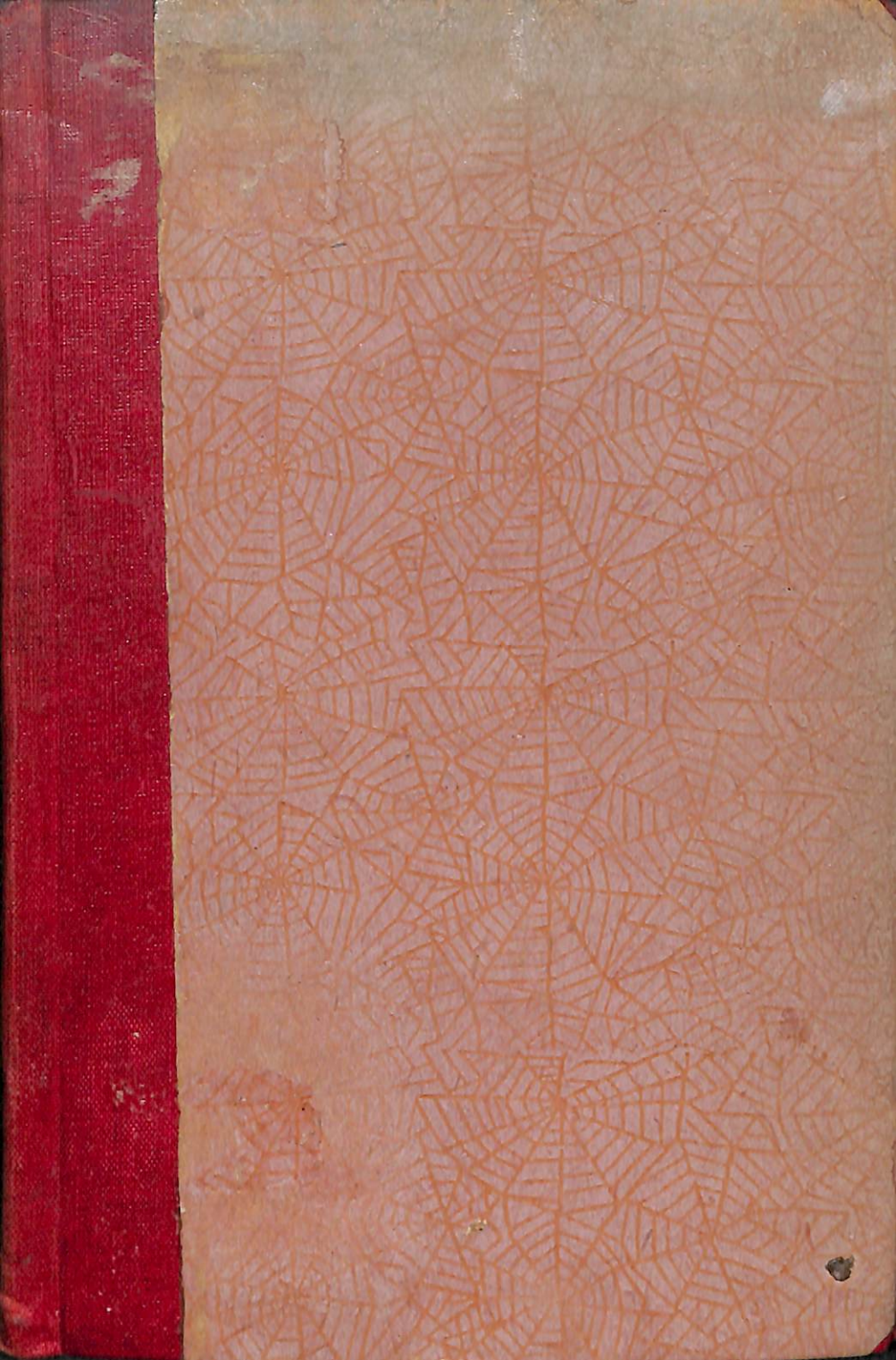
Դու կարող ես.

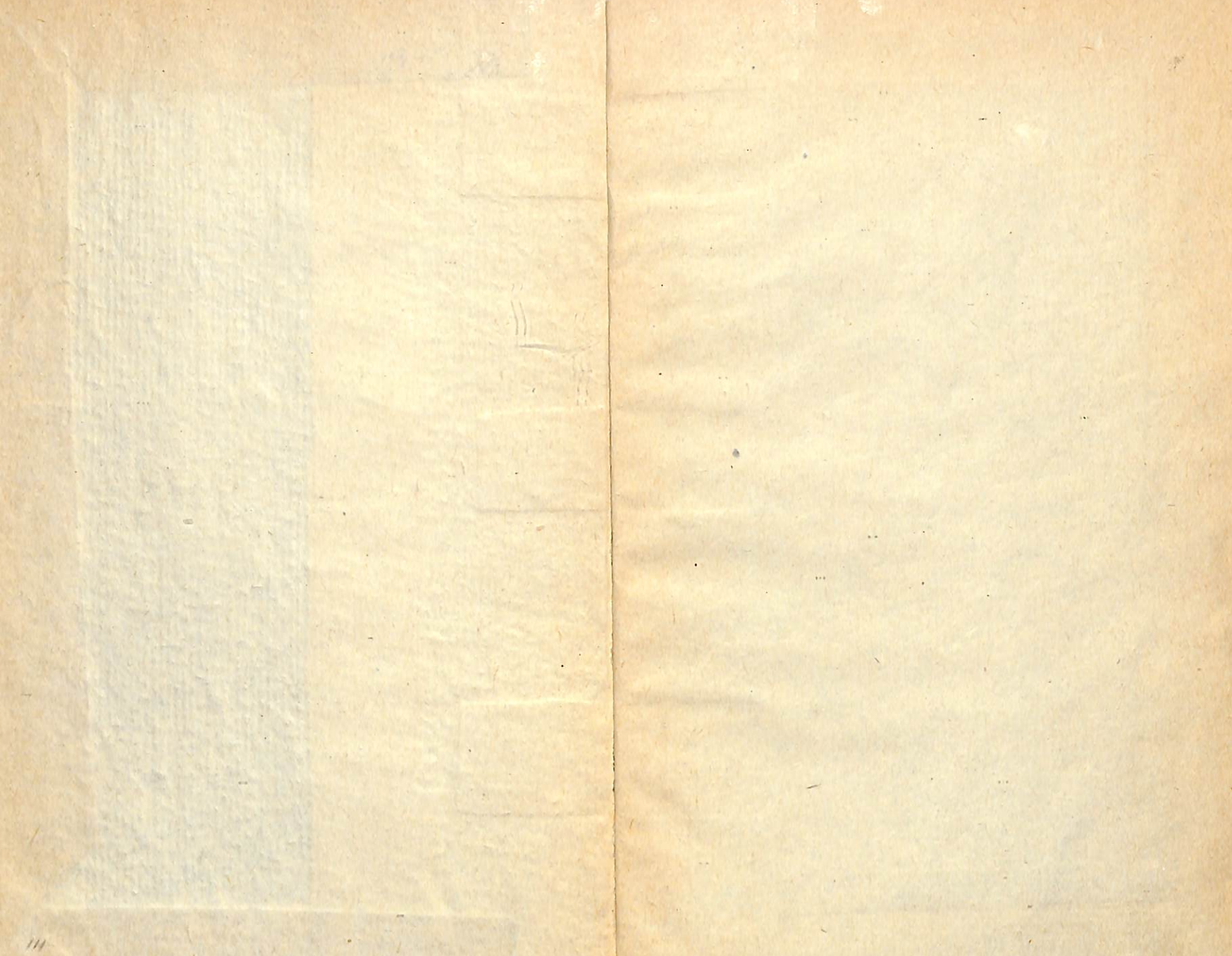
պատճենել և տարածել նյութը ցանկացած ձևաչափով կամ կրիչով
ձևափոխել կամ օգտագործել առկա նյութը ստեղծելու համար նորը

You are free to:

Share — copy and redistribute the material in any medium or format

Adapt — remix, transform, and build upon the material

891.542-3

36-514

ՅԱՐՈՒԹԻՒՆ ԵՍՍՅԵԱՆ

ԱՌԱՋԻՆ ԱՌԻՍՏՅԱՆ ԵՌԹԻՐԻ ԵՐ

(ՊԱՏԿԵՐ)

Տպարան «ՀԵՐՄԷՍ»

Тип. „ГЕРМЕСЪ“ С. Назарьянца, Мих. пр. № 81.

Թ Ի Յ Լ Ի Ս 1904

Մթ. կ. չափ. ՄԺԿ - Մարչմարտի
ՅԱՐՈՒԹԻՒՆ ԵՍԱՅԵԱՆ

10 NOV 2012

891099-2-3
53581 "Մ

6 հոտ. 1904
ՄԺԿ

**ԵՌԱՋԻՆ
ՄՈՒՐԱՑԿԱՆՈՒԹԻՒՆԸ**

(Պ Ա Տ Կ Ե Ր)

018
131

Տպարան „ՀԵՐՄԵՍ“
Тип. „ГЕРМЕСЪ“ С. Назарьянца, Михайл. пр. № 81.
ԹԻՖԼԻՍ 1904

08 04 2013

28376

ԱՌԱՋԻՆ ՄՈՒՐԱՑԿԱՆՈՒԹԻՒՆԸ

Նոր-տարու նախընթաց օրն է:

Դուրսը սաստիկ ցուրտ է և սառնամանիք. գետերն ու ջրերը սառած, ծածկուել են սառույցի շերտերով: Երկինքը պատած թանձր թղպե-

րով, խոժոռել է դէմքը, կարծես, սաստիկ բարկացած լինի երկրի վրա. և իր բարկութեան շանթերը թափում է, մաղելով վերից վար հոշոր ձիւն: Յրտաշունչ քասին կատաղել է և չարախնդաց ոռնոցով ու սուլոցով ոլորապտոյտ խաղեր է անում օդի մէջ և, ձիւնի հատիկները պտտեցնելով, յանկարծ զարկում է կամ անցուորականի երեսին, կամ պինդ գոցուած լուսամուտների ապակիներին:

Փողոցներում մարդ չէ երևում: Շներն իսկ ցրտից վախեցած, կուչ են եկել ապահով տեղերում, պատերի տակ: Նրբեմն-երբեմն երևում են սահնակներ, որոնց վրայ նստած է պարոնը՝ տաք շուբի մէջ փաթաթուած և դէմքը ներս առած: Բայց յետ ընկած թաղերի տներում, որտեղ

Дозволен. Ценз. Тифлисъ, 27-го Января 1904 г.

տոմ. 810

մարդկանցից մոռացուած ապրում են չքաւոր և աղքատ ընտանիքներ, ոչ միայն նոր տարուայ համար գողինախի ու գինու պատրաստութիւն չեն տեսնում, ոչ միայն տաք սենեակներում նըստած զուարճախօսութիւններ չեն անում, այլ ընդհակառակը, տխուր են և այսօր աւելի քան մի ուրիշ ժամանակ՝ զգում են իրանց սոսկալի թշուառութիւնը:

Այնտեղ սոված ու կարօտ մարդ-արարածներ, գետնափոր ցուրտ նկուղներում՝ բաց յատակի վրա նստած անիծում են և ողբում իրանց ծննդեան ժամը և դառն ճակատագիրը:...

Մենք գնանք Հաւլաբարի չքաւորութեան մէջ տառապող մարդկանց մէկի Անանուն փողոցում ապրող ծերունի որմնագիր Մօսօյի բնակարանը: Ծերունի Մօսօն միայն քառասուն հինգ տարեկան մի մարդ էր, բայց նրա մարմնի ուժերը բոլորովին սպառուել էին. նա այլ ևս «կալատօգութիւն» (որմնագիր) չէր անում, որովհետև ոչ միայն չէր կարող աղիւս ու ցելս բարձրացնել, այլ և հազիւ էր կարողանում թուլացած ծնկների վրայ ման ածել իր մարսինը, որ ջարդուել էր մի անգամ գերանների հարուածից: Մօսօն նիւթական ոչ մի ապահովութիւն չ'ունէր. երիտասարդ ժամանակ օր աշխատում, օր ուտում էր և հազիւ մի երկու չնչին կոպէկներ յետ գցում սև օրուայ համար: Աստուած տուել, չէր խնայել նրան զաւակներ, նա ունէր հինգ

դեռահաս որդիներ, որոնցից երեքը աղջիկ, երկուսը տղայ էին: Ամենամեծը, աղջիկը, 12 տարեկան էր, իսկ ամենափոքրը 1¹/₂ տարեկան: Բացի այդ, նա ունեցել էր երկու մեծ որդի, որոնք վախճանուել էին:

Աշխատաւոր ոչ մի ձեռք չը կար այդ ընտանիքում: Ամառը՝ ծերունի Մօսօն գնում էր բազար, դալալութիւն անում տաւարի ու ոչխարի առուտուրի ժամանակ, և դրանով մի երկու կոպէկ վաստակում, ցամաք հաց դնում, տուն տանում ու դրանով մի կերպ ապրելով, Աստծուն փառք տալիս: Գործ չեղած ժամանակ, երբեմն շահիներով պարտք էր անում, և այդպիսով մօտ հարիւր ըուբլի պարտք էր արել, որ նրա համար մի սոսկալի մեծ գումար էր:

Նրա կացած բնակարանը մի գետնափոր, հին սենեակ էր, որ գտնուում էր բակի ծայրում: Պատերը, ժամանակի հնութիւնից և երկար ժամանակ տանտիրոջ անհոգութեանը մատնուած լինելուց, մաշուել էին ու սուաղը թափուել էր, այնպէս որ բաց աղիւսներն էին միայն երևում: Առաստաղը ծխից բոլորովին սևացել էր, և մի տախտակը այնպէս քաշ էր ընկել, որ ամեն ըուպէ վտանգ էր սպառնում թշուառ ընտանիքից մի գոհ տանելու: Յատակը բոլորովին մերկ՝ հող էր, խոնաւ այն աստիճան, որ ոտը դրած ժամանակ կպչում էր գետնին... Գետնափորը ունէր երկու փոքրիկ լուսամուտներ, մէկը դէպի փողո-

ցի կողմը, իսկ միւսը բակի, որոնց վրայի ապակիները վաղուց կտորտուել էին և փոխանակ ապակու, դէմ էր դրուած ժանգոտուած ժեստ, կարգօն և թուղթ կպցրած: Դուռը բոլորովին կտորած ու ճեղքուած էր, այնպէս որ ոչ միայն ցուրտը կարող էր ազատ կերպով ներս թափանցել, այլ և մի հաւ կարող էր ճեղքուածից ներս ու դուրս անել:

Սենեակում տիրում էր մթութիւն և խոնաւութեան ու մջութեան հոտ: 7 տարի կը լինէր, որ Մօսօյի դժբաղդ ընտանիքը ապրում էր այս գետնափորում, հնազանդուելով իրանց անողոք ճակատագրին: Դրանից էփան սենեակ չէր գրտել Մօսօն, ամսական վճարում էր մի բուբլի, որ սակայն այդ գումարն էլ չէր կարողացել տալ և արդէն վեց ամսուայ վարձը՝ վեց բուբլին մընում էր պարտ տանտիրոջը:

Սենեակում ոչ մի կահ-կարասիք չը կար. միայն պատի տակ, չորս ձողերի վրայ ամրացած էին հինգ հատ խորդ ու բորդ տախտակներ, որոնք կազմում էին տախտ: Դրա վրայ պառկում էին փոքրիկները, հագիւ միմեանց մօտ կուշ գալով, իսկ Մօսօն և իր կին՝ Մալօմէն թաց գետնի վրայ էին քնում, տակները գցելով միսիայն մի հին մաշուած խսիր: Տախտի վրայ, սի կողմում դարսուած էին քանի մի պատառոտած հին անկողիններ: Գետնափորի միւս անկիւնում դրուած էր մի կաւէ կարաս խմելու ջրով. պատի մէջ՝

Թարէքի վրայ մի քանի հատ ափսէներ, մի կոտրած դանակ և թիթեղեայ ճրագ, առանց ապակու վառուող: Ահա գետնափորի կահ-կարասիքը: Մի խօսքով այդտեղ աղքատութիւնն ու ծայրահեղ կարիքը վաղուց խոր կերպով ցանել էին իրանց սերմը, որ հեազհետէ աճում էր ու ընդգրկում այդ համեստ ընտանիքին:

Այդ աղքատութեան ու տառապման վայրում ապրում էին եօթը ազնիւ հոգիներ, անտրտունջ կերպով, իրար մխիթարելով և ծանր թշուառութեանը դիմադրելով: Բայց թշուառութիւնն անողոք ու անխիղճ գազան է, որ երբ իր ճանկն է գցում ազնիւ, անգոր մարդկանց, մինչև վերջ ծծում է նրանց կեանքի հիւթը և հեազհետէ հալելով ու մաշելով, գլորում դէպի ոչնչութիւն... Թշուառութիւնը փողից վախենալով փախչում է շահամոլ հարստի մօտից ու անկոչ հիւր դառնում պարկեշտ կեանք վարող «մարդ»-երին...

Չընայելով այդքան սոսկալի ծանր դրութեանը, ծերունի ամուսինները չէին յուսահատուում. նրանց անմեղ գաւազները սէրը, սրանց հոգատարութիւնը պահպանում էր ծնողների իսանդը: Միևնոյն ժամանակ Մօսօն և Մալօմէն ուխտել էին նամուսով ապրել ու նամուսով մեռնել: Չը նայած, որ օրերով քաղցած են մնացել, չոր հացն անգամ չեն կարողացել գտնել, բայց և այնպէս նրանց մտքով չէ անցել ուրիշ միջոցների դիմել, մանաւանդ մուրալ: «Մինչև վերջին շունչս չը

պէտք է մուրամ, կրկնում էր անբախտ Մօսօն, քաղցած ըսպէնքերին իսկ. Աստուած ողորմած է, սի կտոր չոր հաց մի կերպ կը տայ ուտելու»։ Բայց Աստուած վաղուց կորցրել է իր ողորմածութիւնը. կարօտեալների և թշուառների լացը, հեկեկանքը ու բողոքները վաղուց ձանձրացրել են նրան...

Վերջին ժամանակներս աղքատութիւնը կատարած այդ թշուառների համբերութեան վրայ, իր վերջին քայքայիչ ոյժերը լարել էր, ժանիքները բացել ու պատրաստ էր յարձակուել այդ ընտանիքի վրայ, նրան վերջնական հարուած տալու...

Երեկոն մօտենում է։ Յուրաք, ձիւնը ու սառնամանիքը դրսում սաստկացել են. փողոցում այլ ևս ոչ ոք չէ երևում։

Ծերունի Մօսօյի ընտանիքը փակուած իր թշուառութեան նկուղում՝ յուսահատութեան մէջ է... Երկրորդ օրն է, որ նրանք բոլորն էլ քաղցած են։ Առանց այդ էլ ուժասպառ մարմինները թուլացել են քաղցից. ցուրտը ներս է թափուում չորս կողմից ու սառեցնում գետնափորի մարդկանց՝ մինչ ոսկոնները։ Վառարան չ'ունեն, փայտ չ'ունեն. տաք հագուստ կամ վերմակ չ'ունեն։ Սառնութիւնից ոչ մի տեղ չեն կարող փախչել նրանք։

—Վայ, մայրիկ ջան, մըսում եմ, դողդողալով հեկեկում էր փոքրիկ երեխան։

Սալօմէն՝ որ ինքը նոյնպէս դողդողում է ու առամները կրճատացնում, վերցնում է երեխային և ամուր կերպով կրծքին սեղմում։ Բայց միւսները... նրանք ձեռքերը խաչած կուչ են եկել տախտի վրայ. նրանց ոտները մերկ են և ցրտից համարեան անզգայացել են։

Վզզզ... երբեմն լսում է քամու ոռնոցը և իր սառնութեան հոսանքը յանկարծ ուժգնութեամբ ներս է թափում չորս կողմից ու բոլորի բերաններից խլում հառաչանք։

—Վայ մեռայ, ցուրտ է, քաղցած եմ...

Խեղճ ծնողները իրանց քաղցածութիւնը թողած, լուս՝ միմեանց երեսին նայելով, մտածում էին մի ելք գտնել. մի քանի ժամ էլ անց, արդէն բոլորեքեանք սովից ու ցրտից կ'անշնչանան միասին...

—Մայրիկ ջան, քաղցած եմ, հաց, կրկին պահանջեց երեխան։

Իսկ միւս երեխաները, որոնք արդէն ըմբռնել էին իրանց դրութիւնը, լուս էին և չէին ուզում իրանց հեկեկանքով աւելի ևս մորմոքել ծնողների վշտահար սիրտը։ Մեծ աղջկայ աչքերից գլորուեցին արցունքի խոշոր կաթիլներ, որոնք մատաղ, միամիտ սրտի անկեղծ վշտի ու ցաւակցութեան նշաններն էին։ Նա չը կարողացաւ իրան զսպել, եթէ մի փոքր էլ նստէր, լացն ու հեկեկանքը ակամայից դուրս կը թռչէին նրա յուզուած անմեղ հոգու խորքերից. ուստի նա շտապով դուրս ելաւ բակ։

—Ո՞ւր ես գնում, Սաթենիկ, կը մըսես, հոգիս, մի դուրս ելնիր, թոյլ ձայնով ասաց մայրը:

—Ձեմ մըսի. անհոգ եղիր, մայրիկս, ասաց նա ու դուրս վազեց:

Իռանը նա կուշտ լաց եղաւ, քամեց աչքերի վրայ ծանրացած խոշոր արցունքները: «Ի՞նչ անեմ, Տէր-Աստուած, մտածում էր թշուառ աղջիկը, սովից ու ցրտից մինչև երեկոյ կը մեռնեն հայրիկս, մայրիկս, քոյրիկներս. ան, Տէր-Աստուած, խղճա մեզ»: Այդ ըոպէին նա նկատեց, որ բակի շունը մի բաւական մեծ կտոր հաց կռծում էր՝ պատի տակ նստած: Սաթենիկը մտածեց գոնէ այդ հացի կտորը խլել շան բերանից ու տալ իր փոքր եղբօրը, որ երեխայ է, չի կարող համբերել քաղցին: Նա յանկարծ մօտ վազեց, հօշտ արեց շանը. և շունը փախաւ, թողնելով ծամծամած հացի կտորը: Նա վերցրեց այդ, մաքրեց հողից ու ներս տարաւ, տուեց փոքր եղբօրը:

—Ահա, Արամ ջան, հաց, կեր, ասաց նա փաղաքշանքով:

—Այդ որտեղից է, չը լինի թէ խնդրեցիր հարեաններից, զարմացած հարցրեց մայրը:

—Ոչ, մայրիկ, չեմ խնդրել, այլ դուրսը՝ պատի տակ ընկած էր, պատասխանեց Սաթենիկը:

—Հաց, հաց, ուրախացաւ փոքրիկը ու ազանութեամբ սկսեց ուտել:

Փոքրից մեծը արդէն բոլորովին թուլացել էր

քաղցից. նա սառած՝ անզգայ ընկած էր տախտի վրա, բայց միւսները չէին նկատում, որովհետև իրանք էլ նոյն դրութեան մէջ էին և կուշ էին եկել: Սաթենիկն առաջինը նկատեց և մի սարսափելի ճիչ արձակելով, ընկաւ քրոջ վրայ:

—Մայրիկ ջան, Շողոկաթը մեռնում է. — Շողոկաթ, սիրելի քոյրիկս, սթափուիր, լաց էր լինում և քաշքշում նրան:

Մի ըոպէում սգի տուն դարձաւ այդ գետնափորը, Մօսօն քիչ էր մնում, որ խելագարուէր, մայրը, վայր դնելով փոքրիկին, վրայ վազեց ու խելագարի պէս սկսեց կոծել:

Անզգայացած աղջիկը փոքր ինչ սթափուեց. նրա շրթունքներից թոյլ կերպով լսուեց.

—Քաղցած եմ:

Մինչ այդ՝ բակի կեցողները՝ այդ յանկարծական լաց ու շիւանի վրա ներս էին եկել և օգնում էին սովամահ լինող փոքրիկ Շողոկաթին սթափեցնել. նրանք արդէն հասկացան, թէ բանն ինչուն է. ուստի օգնութեան հասան այդ դառն ճգնաժամին. մէկը հաց բերեց, միւսը կերակուր, երրորդը կրակ բերեց նրանց տաքացնելու համար: Սովածները կերան հացը, փոքր ինչ տաքացրին իրանց ցրտատար մարմինները ու շնորհակալ եղան նախ՝ Աստուծոց, որ չը կորցրեց այդ վերջին ըոպէին իսկ, և ապա զրկիցներից, որոնք հասցրին հաց ու կրակ...

Ամեն բան հանդարտուեց:

Իրկիցները համբերութիւն մաղթելով այդ թշուառներին, քաշուեցին իրանց աները: Այժմ Մօսօյի գաւառները փոքր ինչ յազեցրին իրանց սոսկալի քաղցը. բայց դա ժամանակաւոր էր: Ձիւնը չէր դադարում, փաթիլ-փաթիլ վերից թափւում էր գայրացած և ծածկում ամեն ինչ իր սաւանի տակ: —

— Այ մարդ, վերջապէս խօսեց Սալօմէն, ինչ ես մտածում, ինչ պիտի լինի մեր վերջը, ախր էգուց որ բոլորս էլ կը մեռնենք ցրտից ու սովից: Երեկոյեան տանտէրը կը գայ և դուրս կ'անէ մեզ անից, այն ժամանակ... —

— Ինչ անեմ, այ կնիկ, խելքս թուցնում եմ, էս է կը խելագարուեմ կամ յանկարծ կ'անշնչանամ, պատասխանեց դողդոջուն ձայնով ծերունին, ձեռները կրծքին դարսելով:

— Գնա պարտք արձ, մի տեղից մի թիքա հաց բեր, թէ չէ, մինչև վաղը յոյս չ'ունեմ ապրելու, սրանք մեղք են, խղճա՛, ցոյց տուեց նա երեխաներին:

— Որտեղից ճարեմ, այ կնիկ, էլ ո՞վ կը տայ, ամենքին էլ պարտ եմ, էլ երես չ'ունեմ. գնամ ջուրն ընկնեմ, լաւ է՛ քան թէ էլի պարտք խընդրեմ. էս օր էլ տանտիրոջ նշանակած օրն է, որ պիտի գայ, քրէհը ստանայ. ասաց, որ թէ դեկտ. 31-ին առաւօտը չը տանեմ բոլոր 7 ըուբլին, դուրս կը վճանէ էս ձուն-ձմեռ օրով փողոց, գոնէ նա խղճար:

— Ա՛խ, Տէր-Աստուած, էս ինչ օրը գցեցիր մեզ, խղճա, է, ի՛նչ մեղք ենք գործել, մրմնջաց Սալօմէն աչքերից յորդառատ արտասունք թափելով. չէ որ մենք էլ քո ստեղծածներդ ենք, ախր էս թշուառ մանուկներին խղճա. վաղը նոր տարի է, աշխարհք ուրախութեան ու ցնծութեան մէջ է, իսկ մենք, մենք չոր հաց ու մի կտոր փայտ չ'ունինք, որ չը մեռնենք... —

Հեկեկանքը խեղդեց նրա կոկորդը. նա լուռ սկսեց լալ ու արտասուել:

— Մայրիկ, մայրիկ, էգուց նոր տարի է, ինձ համար կանֆէս ու գոզինախ կաննէք, չէ՞, խօսեց փոքրիկը:

Բայց մայրը լուռ նայեց նրան ցաւակցական հայեացքով ու գրկելով նրան՝ մի ջերմազին համբոյր դրոշմեց մանկան ձակատին, ասելով.

— Խեղճ երեխայ, ցամաք հաց անգամ չ'ունինք, կանֆէս ես ուզում... —

«Ա՛խ, հարուստներ, հարուստներ, ինչ կը լինի, որ նայէք մեզ նմանների վրայ, մի ըստէ ալանջ դրէք մեր վշտահար սրտերի աղերսանքին ու օգնէք մեզ: Ի՞նչ էք անելու ձեր միլիօնները ու հարիւր-հազարները...» մտածեց Սալօմէն ինքն իրան, ձեռքը ձակատին դրած:

Իսկ երեխաները խմբուած կրակի շուրջը, միմեանց պատմում էին, թէ ինչպէս ուրիշ աներում. վաղը՝ նոր տարին ուրախ կ'անցկացնեն, գոզինախ ու քաղցրաւենի կ'ուտեն, թէ ինչպէս

հարուստ տների երեխաները նոր շորեր կը հագնեն, տօնածառ կը զնան, նուէրներ կ'ստանան, իսկ իրանք...

Իսկ իրանք աղքատ են և մարդկանցից թողնուած... վաղ ամենքը միմեանց հանդիպելիս կասեն.

— Շնորհաւոր նոր տարի:

Իսկ իրանք իրանց չքաւորութեան ու տանջանքների, վշտերի ու հոգսերի անվերջ հեկեկանքներն ու արցունքները պիտի թափեն, որոնք գեանափորի շորս ցուրտ ու լերկ պատերին դիպչելով, պիտի արձագանքեն.

— Թշուառներ և անբաղձներ, ձեզ և ձեր նմանների համար չէ նոր տարին, ձեզ համար չէ ուրախութիւնը, այլ հարուստների և ունեւորների համար...

Գուք մի կտոր հացի ու հագուստի համար լացէք... և միախառնեցէք ձեր հեկեկանքների ձայնը հազարաւոր թշուառների հեկեկանքների հետ, որոնք անմատչելի են «երջանիկներին»...

Օրը մթնում էր. հարկաւոր էր մի վճուահան քայլ անել, ապա թէ ոչ հետևեալ օր՝ նոր տարուն, երբ ուրիշները ուրախ տրամադրութեան տակ, միառժամանակ մոռացած իրանց հոգսերը կը շնորհաւորեն միմեանց, իրանք թերևս ամբողջ ընտանիքով ցրտից ու քաղցից անշնչանան ու սառած դիակներ դառնան:

Այլ ևս շատ չսպասեց մայրը՝ Սալօմէն, դժուարութեամբ շարժեց իր ուժասպառ մարմինը, իջաւ տախտից, հին պատառոտած շալը գլխին քաշեց, ասելով.

— Այ մարդ, այլ ևս չի կարելի համբերել, մեղք են էս երեխէքս. դէհ. դու լաւ նայիր սրանց, հոգ տար, ես զնամ մի կտոր հացի փող գտնեմ:

— Ո՛ւր ես զնում, Սալօմէ, հարցրեց ծերունին շփոթուած:

— Գնում եմ մուրալու, ձեռք մեկնելու... հազիւ լսելի ձայնով ասաց Սալօմէն և իսկոյն նրա փոս ընկած աչքերից արտասուէնքը դուրս ցայտեց:

— Ի՞նչ, ի՞նչ, մուրալու, ախ, Տէր-Աստուած, չես տեսնում մեզ, չես խղճում, հառաչեց Մօսօն:

— Ոչինչ, սիրելիս, կեանքիս մէջ չարածը պէտք է անեմ ի սէր դաւաճներիս, լաւ է ինձ թոյն ընդունել, պատերի տակ մեռնել սովից, քան մուրալ, ողորմութիւն ինդրել, բայց... բայց... դա... ւակ... ներս... հառաչեց նա տխրագին:

— Գնա, գնա, Սալօմէ, Աստուած քեզ հետ, դա կը լինի մեր կեանքի ընթացքում առաջին ամենամեծ նախատիքը. գնա. թող այս չարաբաստիկ օրը, այս ժամը անցնի և մոռացուի:

Սալօմէն աչքերը մաքրելով դիմեց դէպի դուրս:

— Մայրիկ ջան, ես էլ կը գամ, գոչեց Սաթենիկը և վազեց դէպի դուռը:

—Նստիր այստեղ, սաստեց Մօսն, գնում ես տեսնելու և մասնակից լինելու ծնողացդ պարսաւելի քայլը, մնա այստեղ:

—Ոչ, հողեակս, դու մի գալ, դու հետևիր քոյրերիդ, որ լաց չը լինեն, ես գնում եմ...ըըը... ես շուտով հաց և միրգ կը բերեմ... ասաց մայրը և դուրս ելաւ լալագին:

Նա այն աստիճան խորասուզուած էր մտածմունքների մէջ, որ իրան աննկատելի կերպով ընկաւ փողոցի մէջ տեղ և այնտեղով էր առաջ գնում: Դիմացից եկող սահնակի կառապանը դեռ հեռուից բարձրաձայն գոռաց Սալօմէին—հեռանալ ճանապարհից, բայց վերջինս չէր լսում. այլ միայն իր վշտերի հետ մտքում խօսելով շարունակում էր տատանուելով առաջ քայլել ճանապարհի միջով: Սահնակը այնքան մօտեցաւ, որ քիչ մնաց Սալօմէին տակն անէր և փողոցում գոհէր, սակայն կառապանը կարողացաւ զսպել կատաղի ձիաներին, որոնք փոնչալով առաջ էին վազում և կտոճես ասում էին միմեանց. «Թողէք, այս թշուառի տառապեալ ու վշտակիր կեանքին ժամ առաջ վերջ տանք, քանի որ մարդիկ չեն խղճում սրան...»:

Այս դէպքը սթափեցրեց Սալօմէին. նա ազատուելով տանջուող մտքերից, հասկացաւ, որ մեծ վտանգից—փրկուեց և իր կեանքը կենդանի մնաց իր քաղցած և խնամքի կարօտ դժբաղդ երեխաների համար:

Նա փառք տալով Աստծուն, շարունակեց ճանապարհը և մտաւ Սօլօլակի մեծ փողոցը. վրձնական ըոպէն մօտենում էր. նա գնում էր հացի փող մուրալու Սօլօլակում բնակուող որեէ հարուստից:

«Տէր Աստուած, մտածեց Սալօմէն, միթէ այն օրը գցեցիր սեզ, որ պէտք է մուրանք, մուրանք մենք, որ մեր կեանքի շատ նեղ ըոպէներին իսկ չենք արել այդ բանը: Ինչպէ՞ս մուրամ, ո՞ւմ դիմեմ, ի՞նչ անեմ... Ախ, երանի բորովին ծնուած չը լինէի»:

Ամօթի ու դառնութեան երկու խոշոր արցունքներ դուրս ցայտեցին նրա աչքերից և գլորուեցին մաշուած երեսի վրայով:

Բաւական առաջ գնալուց յետոյ, նա դանդաղացրեց քայլերը և կանգ առաւ մի եոյարկանի մեծ, հոյակապ շինութեան առաջ: Ստորին յարկի մեծ պատուհաններից երևում էին դէմքեր: Սալօմէն կարծրելով մինչև ականջները և երեսը քօղարկելով իր շալի մէջ, սկսեց դիտել ներսը: Շքեղ կահաւորուած դահլիճի կենդրոնում դրուած էր «տօնածառ», որ զարդարուած էր զանազան ընտիր խաղալիքներով ու շաքարեղէններով: Երեք հատ փոքրիկ աղայ և մի փոքրիկ աղջիկ շրջապատել էին տօնածառը և նայում, դիտում էին նրան, ուրախանում ու ցնծում: Պատուհանի մօտ, մի քիչ աւելի ներս՝ նստած էին մի լաւ հագնուած հաստափոր պարոն, միջին տարիների, և մի

պճնուած տիկին. երևի նրանք անհող, ուրախ շշնջում էին միմեանց ականջին ամուսնական երջանկութեան խօսքեր և նայելով իրանց երջանիկ մանուկները վրայ, աւելի էին հրճուում: «Ահա հարուստ երջանիկներ, մտածեց Սալօմէն, երեխաներս չոր հաց անգամ չ'ունին, իսկ նրանք, նրանք... Այն Աստուած, Քո դատաստանը արդար չէ...»

Նա վճռեց քայլն անել, բայց քարացած մընաց իր տեղում: Ամուսինները նկատելով այդ դձուձ հագնուած կնոջը, մօտեցան պատուհանին և արհամարական հայեացք ձգեցին նրա վրայ, կարծես, ուզում էին ասել.

— Նախանձում ես մեր դրութեանը, դու չ'ունիս այսպիսի բաներ, որովհետև հասարակ արաբած ես և աղքատ, իսկ մենք հարուստ ենք...

Սալօմէն ուզեց ձեռքը մեկնել, խնդրել, բայց ձեռքը չը շարժուեց. կրկին փորձեց, կրկին ձեռքը անշարժ մնաց:

Յանկարծ նա շուռ եկաւ և մի-երկու քայլ արեց:

— Ոչ, չեմ կարող մուրալ, ամաչում եմ, հեկեկաց նա, հարուստները ինձ չեն հասկանալ, լաւ է անօթի մեռնենք, քան այս ստոր քայլն անենք:

Քիչ առաջ գնալուց յետոյ նորից կանգ առաւ, ինքն իրան խօսելով. «,բայց զաւակներս, անսեղ գառնուկներս սոված են...»

Մայրական սէրը իսկոյն յետ դարձրեց Սալօմէին, ստիպեց ակամայ մուրալ ի սէր զաւակ-

ների: Սալօմէն վերադարձաւ, դիմեց դէպի վերոյիշեալ տունը, մի վայրկեան կանգնեց բարձրահամար մուտքի առաջ, նայեց չորս կողմ, տեսնելու, թէ արդեօք իրան չեն նկատում, և յանկարծ ներս մտաւ ու զանգահարեց:

Ծառան դուռը բացեց և հարցրեց.

— Ո՞ւմ էք կամենում:

— Պարոնին խօսք ունեմ ասելու, խնդրեմ ինձ ներս թող, պատասխանեց կինը դողդոջուն ձայնով:

Ծառան, որ երիտասարդ, թխադէմ մի մարդ էր, հետաքրքիր նայեց պառուկին, մի րոպէ տարակուսեցաւ և խօսեց.

— Չէ՞ կարելի իմանալ, թէ ի՞նչ գործ ունիս պարոնիս հետ, ազգը ասիք, որ յայտնեմ:

Այդ րոպէին ներսից լսուեց պարոնի հրամայողական բարիտօնը.

— Յակոբ, ո՞վ է զանգահարողը, ներս կանչիր:

— Ազգ, մի կլին է, ուզում է ձեզ տեսնել, պատասխանեց ծառան:

Իսկոյն պարոնը դուրս եկաւ նախասենեակ, տեսաւ Սալօմէին, մի խիստ հայեացք ձգեց նրա վրայ ու հարցրեց.

— Հը, ի՞նչ ես ուզում, ո՞վ ես:

Սալօմէն պարոնի խիստ հայեացքից թէ վախեցաւ և թէ շփոթուեց. նա ուզում էր խօսել, յայտնել, որ եկել է իր քաղցած երեխաների համար մի կտոր հաց խնդրելու, բայց լեզուն չէր շարժուում բերանի մէջ:

— Դէ, խօսիր, ինչ ես հայվանի պէս ցցուել, կանգնել, գոռաց պարոնը:

Նրա գոռոցի վրայ դուրս եկաւ մեծատուն տիկինը:

— Это такая, հարցրեց նա ամուսնուն:

— Чортъ ея знаетъ, պատասխանեց պարոնը նոյնպէս ուսերէն լեզուով:

— Բարի պարոն, եե-ես... մուրացկան չեմ, կսկմաց Սալօմէն՝ բոլորովին կարմրած ամօթից, եօթը հատ մանր երեխայքս տանը քաղցած են, ամուսինս ծե-ե-եր է, չի կարողա-ա-ա...նում ա...շխա...ա...տել, մեր սենեակը ցուրտ է... ցըր-տից սառչում ենք...տեղ չ'ունինք...

— Ես ի՞նչ անեմ, ընդհատեց պարոնը, — ես մեղաւոր եմ, որ մըսում էք ու քաղցած էք, գնա, գնա, սա քաղցածների տեղ չէ:

— Բարի տիկին, խղճացէք, մենք էլ Ասածու ստեղծած մարդիկ ենք, մինչև վաղը քաղցից կը մեռնեն մատաղ գաւակներս, այս գիշեր փողոցում կը մնանք... գիմեց տիկնոջը Սալօմէն, յոյս ունե-նալով, որ կնոջ սիրտը իբրև քնքոյշ և զգայուն սիրտ, շուտ կը շարժէ:

— Դա իմ գործը չէ, գլուխը շարժելով պատասխանեց տիկինը:

— Աղաչում եմ, խնդրում եմ, միայն մի տաս րուբլի տուէք, պարտքս տամ և այսօր փողոցում չը մնանք, մնացածով էլ հաց կը գնեմ որդւոցս համար, աղերսեց Սալօմէն լաց լինելով. — ես այլ

ևս չեմ ձանձրացնի ձեզ, խղճացէք ի սէր մարդա...սիրու...թեան...

Հեկեկանքը դարձեալ խեղդեց նրա կոկորդը:

— Հայդէ, հայդէ, գնա, ես էլ կարծեցի խէ-րով մարդ է եկել, բացականչեց պարոնը, ինչ քիչ փող է խնդրում. քեզ նման հազարաւորները կան, մէկին տամ, միւսն էլ կը գայ: Գնա, գնա, Յակոբ, ճանապարհ գցիր սրան:

— Խղճացէք, մտէք դրութեանս մէջ, մի թող-նէք պատերի տակ մեռնել, լալիս էր խեղճ կինը և գլխի շալով մաքրում անձրևի պէս թափւող արտասուները:

— Մեռնում էք, մեռէք, գայրացաւ պարոնը, ձեզ նմանները որ չ'ապրեն աշխարհիս վրայ, աւե-լի լաւ է: Ապա նա արագութեամբ գրպանից մի յիսուն կոպէկանոց հանեց, տուեց խնդրող կնոջը և աւելացրեց.

— Դէ, վերցրու գնա. այլևս այս կողմերում չ'երևաս. ասաց ու կնոջ հետ ներս մտաւ, դու-րը ծածկեց:

Սալօմէն մի րոպէ կորցրեց իրան. նրան թը-ւում էր թէ սա իրականութիւն չէ, այլ երագ: Միթէ ինքն է, որ եկել է՝ մուրում է, լաց է լի-նում, աղի արցունք թափում ի սէր մատաղ երե-խաների. բայց հարստի սիրտը ապառաժ է. նա չէ զգում և անպատու է Սալօմէին նրա աղ-քատութեան համար:

Բոպէսպէս ուշքի եկաւ, նախեց տուած 50

կոպէկանոցին ու ինքն իրան արտասանեց.

— Յիսո՛ւն կոպէկ, այսքան միայն խիղճ ու կարեկցութիւն կայ այս մարդկանց կրծքում...

Նա ուզեց այդ 50 կոպէկը յետ տալ ակամայ բարեգործին, նոյն իսկ շարտել նրա երեսին ու հեռանալ, բայց իսկոյն յիշեց կարօտեալ մանրիկներին և պինդ բռնեց 50 կոպէկանոցը:

— Շնորհակալ եմ, դուրս թաւ Սալօմէի շրթնակներէն ինստինկտաբար:

Ծառան՝ որ տեսնելով դժբախտ կնոջ դառն արցունքը և լսելով նրա աղերսանքը, խղճահարհուել էր, ապուշի նման կանգնած մնացել էր, մտածեց ինքն իրան. «,Մի ինչո՞ւ չ'ունեմ կարողութիւն, որ օգնեմ սրանց նմաններին»:

Սալօմէն սաստիկ յուզուած դիմեց դէպի դուրս:

— Գետին, պատառուիր և ինձ կ'լանիր, ամօթ ինձ... մրմնջում էր նա ինքն իրան բաւական լսելի ձայնով.

— Ո՛հ, արդեօք ի՞նչ եղան երեսնայքա...

Ծառան դուռը բացեց. Սալօմէն դուրս եկաւ նախագաւիթ. ինքն էլ հետեւեց նրան, և գաւթում գրպանները սկսեց պտրտել. — Ընդամենը 27 կոպէկ մանրադրամ գտնելով, նա տուեց Սալօմէին ու ասաց.

— Մայրիկ, վերցրու այս փողը, հաց առ երեսիւքիդ համար, այսքանով միայն ես կարող եմ օգնել:

Կինը կանգ առաւ ~~անսպասելի~~ այդ անսպասելի իրողութեան վրայ, աչքերը մաքրեց և հետաքրքրութեամբ դիտեց համեստ բարերարին:

— Ի՞նչ ես անում, որդի, քո ազան, որ այնչափ հարուստ է, յիսուն կոպէկ տուեց և յիսուն անգամ անպատուեց, իսկ դու ծառայ ես չընչին ոռճիկիցդ ինչո՞ւ ես կարում, ինձ տալիս, դու էլ կ'ունենաս հարազատներ, որոնց երեւի օգնում ես, ոչ, ոչ, չեմ վերցնի:

— Վերցրու, վերցրու, մայրիկ, Աստուած ողորմած է, ասաց ծառան ու փողը դրեց նրա բուռը:

— Շնորհակալ եմ, բարի մարդ, թող Աստուած քեզ սրա փոխարէն կրկնակի վարձատրէ: Այս քո մի քանի կոպէկը անհամեմատ շատ է թւում ինձ, քան պարոնիդ տուած յիսուն կոպէկը:

— Ոչինչ, մայրիկ, ոչինչ. մի խորհուրդ էլ կը տամ. անա այս փողոցը վեր բարձրացիր, աջ կողմում մի մեծ տուն կայ, մտիր և հարցրու պ. ՆՆ-ին. նա շատ բարի և հարուստ մարդ է, անպատճառ կ'օգնէ քեզ մի խոշոր գումարով:

— Ոչ, ոչ, երբէք, ես սովոր չեմ մուրացկանութեան, կեանքիս ընթացքում սա «տառջին մուրացկանութիւնն» էր, որ արեցի ծայրահեղ կարիքից ստիպուած ի սէր իմ մանր երեխաներիս: Սակայն համոզուեցի, որ մեր հարուստները քարասիրտ և անխիղճ մարդիկ են... լսել էի, բայց չէի հաւատում: Արդեօք ի՞նչ են անելու այն սի-

լիծնները... չէ՞ որ ամբողջ հարստութիւնը մնալու է երկրիս վրայ, իսկ իրանք մի քանի չոր տախտակներ միայն կը տանեն գերեզման...

Նա կրկին շնորհակալ լինելով ծառայից, դուրս ելաւ և դիմեց դէպի տուն:

«Հասարակ մարդու մէջ աւելի խիղճ ու ազնուութիւն է եղել, քան հարուստ, հաստափոր աղաների մէջ, եզրափակեց իր մտքում Սալօմէն, — թշուառին թշուառն է միշտ կարեկից...»

Արդէն կատարեալ մութն էր: Դրսում սառնամանիք էր: Մարդիկ պատասպարուած իրանց տաք բնակարաններում, արդէն քէֆ ու ցնծումով դիմաւորում էին նոր-տարուն: Լապտերներէ լոյսը փողոցում՝ ցրտի տակ փայլելում էին շարագուշակ կերպով...

Սալօմէն լարեց իր թոյլ ոյժերը և քայլերն արագացրեց. նրա մտքում զանազան մտածմունքներ զայիս էին անցնում: Առաւելապէս մտապատկերում էր իր երեխաներին, թէ արդեօք ցրտից չէ՞ն սառել, քաղցից չէ՞ն ուշաթափուել: Նա ուզում էր այդ վայրկեանին թև առնել և թռչել իր խոնաւ նկուղը — գաւակների մօտ:

Ճանապարհին շարունակ յիշում էր այն պատուհանը, կահաւորուած դահլիճը, վառած վառարանը, շքեղ տօնածառը, երջանիկ երեխաներին, բախտաւոր ամուսիններին... Յիշում էր իր մուրացկանութիւնը, պարոնի քարասրտութիւնը, ան-

պատուելը, 50 կոպէկի չափ խղճահարուելը, բարի ծառային...:

Փողոցի տներից մէկի միջից լսուեց դաշնամուրի և ջութակի ձայն. «Կեսնքը ձերն է, դուք էք վայելում աշխարհս, իսկ մեզ նմանները տառապում են միայն...» շնջաց Սալօմէն, վեր նայելով դէպի այն փակ պատուհանը, որտեղից լսուում էր նուազը:

Մի փոքր ցած, մի ուրիշ տան միջից լսելի էր խմբովին «Նրնէկ թէ այս նոր տարին...» երգը: Սալօմէն նորից նայեց վեր, գլուխը շարժեց և արցունք թափելով աչքերից, հառաչեց. «Թըշուառի նոր-տարին դառն արտասուենքն է...»:

Յանկարծ յիշեց, որ այսօր վերջին օրն է, որ պարտաւոր են ամբողջ եօթ ընթացին վճարել տանտիրոջը, ապա թէ ոչ անպէտք իրերի նման դուրս կը շարտուին գեանափորից: «Չը լինի թէ արդէն եկել է տանտէրը և դուրս է հանում մերոնց...» մտածեց նա և մի խոր հոգոց հանելով, աճապարեց առաջ:

Նրա ձեռքերի ու ոտների մատները ցրտից անզգայացել էին, բայց նա այդ չէր գտում այն ուրախութեան ազդեցութեան տակ, որ այս դիշեր երեխաները սովամահ չեն լինի և վաղը — նոր-տարուն, իր մանր բալէքը մի մի կանֆէտ կ'ունենան և իսպառ զուրկ չեն մնայ տօնական դուարձութիւնից...

Երբ արդէն նա մտաւ իրանց փողոցը, այն-

տեղ գտնուող հացթուխից գնեց 21 կոպէկի հաց, մանրավաճառից 15 կոպէկի կանֆէտ, իսկ մնացած 41 կոպէկը թաշկինակում կապեց ու դիմեց տուն:

Սրտի ուժգին բաբախումով նա մտաւ բակ, մօտեցաւ իրանց ներքնայարկ նկուղին. սկզբում ականջ դրեց ձեղքից, ապա գուռը բացեց ու մտաւ:

Ծերունի Մօսօն, փաթաթուած իր ցնցոտի, կեղտոտ քուրքի մէջ, կուչ էր եկել տախտի վրայ ու ցրտից դողդողում էր: Փոքր երեխան քնած էր, իսկ միւսները ցրտից ու քաղցից տառապած պառկոտել էին, գլխները դրել հօր ծնկների վրայ ու այդպէս կիսաքուն մնացել: Դռան ձուռոցը և սառնամանիքի ուժգին հոսանքը սթափեցրեց Մօսօյին և Սաթենիկին:

— Հը, Սալօմէ, հաց բերել ես, հարցրեց Մօսօն, մարդիկ խղճացին մեզ վրայ:

— Բերել եմ, բերել եմ, ելէք, հաց եմ բերել, ուրախ-ուրախ խօսեց Սալօմէն ու վրայ վազեց երեխաներին:

— Մայրիկ ջան, հաց ես բերել, հրճուանքով աղաղակեց Սաթենիկը, — ելէք, քոյրիկներս, արթնացէք, ձայնեց նա բոլորին, մօտենալով և հրելով իւրաքանչիւրին:

Երեխաները արթնացան, աչքերը տրորեցին և դեռ չը նկատելով հացը՝ ինստինկտաբար միաժամանակ ասացին.

— Մայրիկ, քաղցած եմ, հաց եմ ուզում...

— Ահա ձեզ հաց, սիրելի բալէքս, կերէք, խօսեց մայրն և հացը կարտեց:

Երեխաները ուրախութիւնից իրանց կորցրին ու բացականչեցին.

— Հաց, հաց, և վրայ թափուելով, սկսեցին ազահաբար ուտել սառած ցամաք հացը:

Մինչ երեխաներն ուտում էին և իրանց դալկացած մարմինները կազդուրում, Սալօմէն ամուսնու հետ կուչ եկած, պատմում էր իր մուրալը, հարստի անգթութիւնը, ծառայի բարեսըրտութիւնը և միևնոյն ժամանակ դիտում էր երեխաներին:

— Մայրիկ, կանֆէտ չը բերիր, հարցրեց փոքրերից մէկը, փոքր ինչ կշտանալուց յետոյ:

Մայրը հանեց դրպանից կանֆէտները, իւրաքանչիւրին տուեց երկու-երկու հատ, համբուրեց նրանց և պատուիրեց պահել վաղուայ համար, որովհետև վաղն է նոր-տարին: Երեխաների ուրախութիւնը չափից անցաւ. նրանք այժմ կուշտ էին և ունէին նոր-տարուայ միրգ. և այդ ուրախութիւնը մոռացնել տուեց ցրտից մրսելը և դողդողալը...

— Ա՛խ, երանի մի-մի բաժակ տաք թէյ լինէր, խմէինք, շշնջաց Մօսօն և աւելի ևս փաթաթուեց քուրքի մէջ:

Ապա ամուսինները կերան մնացած հացի մի մասը, որով իհարկէ, բոլորովին չը կշտացան, իսկ մնացեալ մի կտորը պահեցին՝ հետևեալ օրը

երեխաներին տալու համար:

Եւ սինչ այդ թշուառները ժամանակաւորապէս գոհանում էին Ասածուց, աշխատելով, մխիթարել, միմեանց յանկարծ դրսից լսուեցին ձայներ և դուռը նորից ճռռաց:

Սենեակում եղողները վախից դողդողացին...

Ներս մտան տանաէրը և երկու ծառաներ:

— Դէհ, այսօր վերջին օրն է, տալին էք իմ եօթը ըուբլին թէ՞ ոչ. շատ համբերել եմ, այլևս չեմ կարող համբերել, խրոխտաց տանաէրը:

— Պարոն, ի սէր Ասածու խղճա մեզ, մի քանի օր էլ ժամանակ տուր, կամ կը տանք փողը, կամ կը տեղափոխուենք, ազերսեց Սալօմէն:

Երեխաները վախից խմբուեցին իրանց հօր շուրջը և կուչ եկան:

— Ի՞նչ, տեղափոխուէ՞ք, հապա իմ փողը, բարկացաւ տանաէրը, — Ի՞նչպէս չէ, ես ձեզ ազատ կը թողնեմ, որ տեղափոխուէք:

— Ա՛խր պարոն, ցամաք հաց անգամ չ'ունինք այս թշուառ երեխէքին կերակրելու համար, փայտ չ'ունենք վառելու, ցրտից մեռնում ենք, խղճա սրանց, չոգեց Սալօմէն և ուզեց համբուրել պարոնի ոտները:

— Այդ իմ բանը չէ, հեռացիր, գոռաց նա և յեռ-յեռ քաշուեց:

— Դէհ շատ մի խօսիր, գայրացաւ ծառան, տալիս էք փողը այս ըռպէիս, թէ ոչ ձեզ կը տանենք, ոտիկանատուն սաստեց ծառան:

— Ի սէր Ասածու, ի սէր մարդասիրութեան, կոպէկ անգամ չ'ունենք, եկէք պտրտեցէք, պաղաղատեց Մօսօն լալադին և առաջ եկաւ:

— Այլ ևս իզուր է, մինչև երբ խաբէք ինձ. իսկոյն բռնեցէք և տարէք սրան պարոն պրիստաւի մօտ, թողնա կարգադրէ, դարձաւ տանաէրը ծառային:

— Աղաչում եմ խղճացէք, մեզ մի կորցնէք յաւիտեան, դա է մեր պահողը, ո՛ւր էք տանում զբան, հեկեկաց Սալօմէն ձեռները փարելով դէպի տանաէրը:

Ապա նա իսկոյն գրպանից հանեց թաշկինակում պահած 41 կոպէկը, մեկնեց տանախրոջը ասելով.

— Ահա մեր ամբողջ ունեցածը, որ վաղուայ ցամաք հացի զինն է. վերցրէք, վերցրէք, սիայն խղճացէք, իսկ մնացածը յետոյ կը վճարենք:

— Ի՞նչ, ի՞նչ, անասուններ, ծիծաղում էք ինձ վրայ, առէք ձեր աչքը դրէք, կատաղեց տանաէրը, վերցրեց կոպէկները և շարտեց գետին, որ և ցիրուցան եղան այս ու այն կողմ: — Դէհ, այժմ արդէն բռնեցէք և հէնց հիմա տարէք պրիստաւի մօտ, ես պատասխանատու եմ, խօսեց տանաէրը:

— Դէհ, ուրեմն գնանք պրիստաւի մօտ, հրամայեց ծառան և Մօսօի թևից բռնելով հրեց դէպի դուռը:

— Մի՛թէ ամենքդ քարասիրտ էք, ասաց Մօսօն, չէ՞ որ դուք մարդիկ էք:

Այս խօսքի վրայ ծառան վիրաւորուած զգաց իրան և այնպէս ուժով քաշեց Մօսօին ու հրեց, որ վերջինս առաջ-առաջ գնալով, վայր ընկաւ թաց գետնի վրայ:

Իսկոյն կիւնը և երեխաները բարձրաձայն լաց լինելով մօտ վազեցին և շրջապատեցին հօրը.

—Մի գնա, հայրիկ, մի գնա, աղաղակում էին նրանք:

Սաթենիկը բռնեց ծառայի թեր, որպէս զի արգելէ նրան՝ հօրը տանելու: Սակայն ծառան ապտակ դարկեց Սաթենիկին, որ սա ցաւից ճշարով յետ քաշուեց:

—Անխիղճներ, դուք սիրա չ'ունիք, դուք կործանում էք մեզ, լալիս էր Սալօմէն ու ծրնկներին գարկում:

Տանտէրը ուշադրութիւն չը դարձրեց նրանց ողբի ու կոծի վրայ, այլ միայն հրամայեց.

—Տարէք, տարէք, ռատիկանատուն, ես եմ պատասխանատուն այս բալտի համար, և ինքը դուրս ելաւ:

Ծառանները բարձրացրին վայր ընկած Մօսօին և երկուսով քաշելով նրան, դուրս տարան:

Այդ տեսնելով Սալօմէն և երեխաները միաձայն ողբալով և աղաղակելով աշխատեցին հօրը խլել ծառաների ձեռքից:

Իայց իզուր... Ծառան ձեռքի վայտով աջ ու ձախ հարուած տուեց ու հեռացրեց նրանց, իսկ Մօսօին առաջ վարեցին ու տարան...

Սալօմէն այլ ևս անկարող եղաւ դիմանալ այդ վերջին հարուածին. նա մի ճիչ արձակեց և ուշաթափ փոռեցաւ գետնափորի ցուրտ ու չոր շէմքի վրայ:

Ձաւակները, տեսնելով իրանց մօրը անզգայացած, մի բոպէ մոռացան հօրը, ընկան մօր վրայ ու սկսեցին դառնազին հեկեկալ, աղաղակելով.

—Մայրիկ, մայրիկ...

Եւ նրանց այս սրտամօրմօք հեկեկանքներն և աղիողորմ բացականչութիւնները բաց զոնից տարածւում էին դուրս—ձմեռային սառնամանիքի ու մթութեան մէջ, դիպչում մօտակայ տների սառը պատերին և անդրադառնալով տարածւում հեռու... հեռու... աւելի հեռու և վերջի վերջոյ անհետանում...

Faint, illegible text, possibly bleed-through from the reverse side of the page.

Նոյն հեղինակի ըստ տեսած աշխատասիրու-
թիւնները՝

1. ԽՈՐՏԱԿՈՒԱԾ ԵՒՐ (վէպիկ) գինը . . . 30 կ.
2. ԳՐԲԱՅԻ ՍՏՐՈՒԿՆԵՐ (պատկեր) գ. . . 5 կ.
3. ԿԵԱՆՔԻ ԲՕՄԱՆԻՅ (վէպիկ) գ. . . 25 կ.
4. ԷՄԻԼ ԶՕԼԱ (փոքրիկ տեսութիւն) . . . 5 կ.
5. ԼՕԽՄԱՆԻ ՀԷՔԻՄԸ (պատկեր) գ. . . 8 կ.
6. ԲԱՅՅԻ (համառօտ տեսութիւն) գ. . . 10 կ.
7. ԿԵԱՆՔԻ ԽՈՐՇԵՐԻՅ (պատկերներ) գ. . . 20 կ.
8. ԱՌԱՋԻՆ ՄՈՒՐԱՅԿԱՆՈՒԹԻՒՆԸ (պատկեր) գ. 8 կ.

Թ ա ը զ ժ ա ն ո լ թ ի ւ ն ն ն ը ը՝

1. ԱՆԻՒՏԱ (Չերսովից) գինը . . . 3 կ.
2. ԴԻՄԱԿ (Չերսովից) գինը . . . 5 կ.

Գրքերի պահեստը—Թիֆլիս—«Գուտտենբերգ» գրա-
փաճառանոցում (Дворцовая ул. № 9 въ домѣ Лалаева,
рядомъ съ Коммерческимъ банкомъ):

Հեղինակին գրիմողները արտօնեալ զիջում կունե-
նան:

Հասցէն—նոյն գրախանութում:

« Ազգային գրադարան

NL0332549

28596

891.99

U-58